

GİYİLEBİLİR SANAT ÖRNEĞİ OLARAK 21. YÜZYILDA SERAMİK TAKILAR

Nesrin YEŞİLMEN

Araş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, nyesilmen(at)artuklu.edu.tr

ÖZ

Anahtar kelimeler:
Seramik, Takı,
Giyilebilir Sanat, 21.
Yüzyıl Sanatı

21. yüzyıl sanat takıları, gelenekselin ve kültürün moderne aktarılmasında yeni bir ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Takılar halk kültürünün büyük bir parçası olmasının yanı sıra sanat alanı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihsel süreçte kemik ve taşlarla başlayan takı serüveni günümüze kadar evrilerek bugün malzeme ve kullanım açısından aklın sınırlarını zorlayacak hale gelmiştir. Gelişen ve yenilenen teknoloji hayatın her alanını yakından etkilemiş, insanlara ve yaşam biçimlerine yön vermiştir. Bu değişim sürecinde ise sanata bakış açısında köklü değişimler oluşmuş ve yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Tüm bu değişim ve yaklaşımlar sanatın her alanında olduğu gibi takı alanında da etkilerini göstermiştir. Endüstriyel takılardan sanatsal takılara değin, farklı estetik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Önceleri zanaat olarak görülen ve statü simgesi olan takılar yeni çağın getirdikleri ile farklı anlamlara bürünerek sanat alanında kendine yer edinmeyi başarmıştır. Yüzyıllardır takı denince akla ilk gelen malzemeler altın, gümüş vb. madenler olmuştur. Ancak 21. yüzyıla gelindiğinde görüyoruz ki takıda malzeme sınırı ortadan kalkmış ve takı süslenme amacının yanı sıra tıpkı bir sanat eseri gibi ifade aracı olarak kullanılmıştır. Bu durumdan yola çıkarak giyilebilir sanat örneği olarak takılar, alternatif malzeme olarak seramiğin kullanımı ve 21. yüzyılda seramik takılar bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda günümüz seramik takı sanatçıları, güncel sanat anlayışı ile üretilmiş sanat eseri niteliğindeki takılar, seramik ve farklı malzemelerle takının birlikteliği ve yeni ifade biçimleri araştırılarak örnekler verilecektir.

CERAMICS JEWELRY IN 21ST CENTURY AS AN EXAMPLE OF WEARABLE ART

ABSTRACT

Keywords:
Ceramic, Jewelry,
Wearable Art, 21st
Century Art

21st century art jewelry has been used as a new way of expression to transfer the traditional and culture to the modern. In addition to being a significant part of folk culture, jewelry has an important place in the field of art. The adventure of jewelry, which started with bones and stones in the historical process, has improved and evolved up to present day and pushes the limits of mind in terms of usage. Developed and renewed technology affected every part of life, led people and life styles. Perspective towards art changed radically and new approaches emerged in this period of change. The effects of all these changes and approaches are seen in the field of jewelry as well as every branch of art. Different aesthetical approaches occurred including industrial and artistic jewelry. Jewelry which used to be accepted as craft and symbolize status, has attributed different meanings with the necessities of new era and achieved to have a place among the branches of art. The first materials when mentioning about jewelry have been mines such as gold, silver etc. for ages. However, it is seen in the 21st century that, the material limits have disappeared and apart from being ornament, jewelry has been used as a way of expression just like a work of art. On the basis of this situation, jewelry as an example of wearable art, the use of ceramics as an alternative material and ceramics jewelry in 21st century compose the theme of this study. Within this context, modern-day ceramics jewelry artists, jewelry with artistic values which are created with contemporary sense of art, the relationship of jewelry with ceramics and other materials and new ways of expressions are going to be researched and examples are going to be given.

Giriş

İnsanoğlu var olduğu günden bugüne değin bir değişim döngüsü içerisinde. Toplumdan topluma farklılık göstermiş olsa da giyinme, barınma, beslenme ve süslenme değişmeyen ihtiyaçlardır. Her ne kadar ilk takılar süslenme olgusunun ötesinde dinsel tören ve ayinlerde tanrı ve insan arasında iletişimi sağlayan birer araç olarak kullanılmış olsa da değişen inanç sistemleri ve süslenme içgüdüleri ile farklı anlamlar kazanmaya başlamıştır. Hatta her bir amaç ve durum için takılar yapılmaya başlamıştır. Takılar kimi zaman bir mühür görevi görürken kimi zaman güç ifadesi olarak kullanılmıştır. Tüm bunların ötesinde salt süslenme için yapılmış ve takılmış takılarda dünden bugüne varlığını sürdürmüştür.

Paleolitik çağdan itibaren süslenme aracı olarak tercih edilmesinin yanı sıra, av bereketini arttırmak ve büyü amaçlı muska olarak da günlük hayatta yerini almıştır. Din ve inanış kaynaklı kullanılan birçok takı özel tasarımlara sahip olmasının yanı sıra takıda kullanılan her ayrıntı belli bir amaca hizmet etmiştir. Takılarda bulunan gizli işaret, yazı ve sembollerin, antik dönemlerde şeytan ve kötü ruhların neden olduğu hastalıklardan koruduğuna inanılmıştır.

Toplumsal yaşam geliştikçe takılar, her şeyden önce sınıf farklılıklarını, ekonomik seviyeyi ve statüyü yansıtmadan bir yolu olmuş, özellikle soylu sınıfın göstergesi haline gelmiştir. Statü amaçlı yapılan takılar da kendi aralarında farklı anlamlar kazanmış, her toplum için farklı şekillerde kullanılmıştır. Örneğin Antik Mısır'da takılardaki renk kullanımı önemliydi çünkü her renk farklı bir anlama gelmekteydi ve öldükten sonra takılarla gömülme adeti vardı. İ. Çıvgın (2015) yapmış olduğu bir çalışmada "Antik Mısır'da 3. Hanedan döneminde (MÖ 2700'lerde) yabancı bir erkek cesedinin gömüldüğünü, ve ellerinde iki değerli bakır obje bulunan ölünün boynu altın kolye ile süslediğini, cesedin iki kolunda V-biçimli fildişi takılar, bileğinde ve Aşağı Nübyelilerin kullanmadığı bir takı olduğunu" aktarmıştır.

19. yüzyıla gelindiğinde sanat alanındaki gelişmeler ve akımlardan takı da nasibini almıştır. Art and Craft, Art Nouveau, Art Deco gibi sanat akımları ile takı farklı kimliklere bütünlümeye başlamıştır. Örneğin Art and Crafts hareketinin öncülerinden, asıl mesleği kumaş desinatörlüğü olan Arthur Losenby Liberty, 1875'te 'Liberty&Co' firması ve East India House sanat evini kurmuştur. Uzakdoğu'dan getirdiği ürünleri pazarlayan Liberty, yeni sanat akımının etkisiyle daha sonra, bir Alman firmasıyla anlaşarak Jugendstil metal ürünleri pazarlamıştır. Liberty, M.Ö. 250'lerde Batı Avrupa'dan göç eden Keltlerin bezeme motiflerini yeniden yorumlayarak kendince bir stil yaratmış ve gümüş takılarında kullanmıştır. Bu stil, birbiri içinden geçen ağlar ve eğimli hatlardan oluşmaktaydı. Desenler yalın ve geometrik formlardaydı. Çok beğenilen bu stil, daha sonra 'Liberty Stili' olarak anıldı" (Şaman ve Duru, 2015, s.99).

20. yüzyıl sonlarına doğru ise postmodern akımının takıdaki öncüleri olarak Alexander Calder ve Giacometti karşımıza çıkmıştır. Heykeltıraş olarak zihinlerde yer etmiş olsalar da aslında giyilebilir sanat örneği olarak anlatımı ve hikayesi olan sanatsal takılar yapmış en önemli sanatçılardandırlar.

Calder'in takılarında o güne değin görülmemiş farklı bir anlatım görmek mümkündür. Örneğin Calder'in en ünlü takılarından biri 1940 yılında yapmış olduğu 'Kıskanç Koca' adlı kolyedir. Aslında vücudu süslemek için yapılmış bir takıdan çok omuz ve boyun kısmını kuşatan bir zırhı andırmaktadır. (Yeşilmen, 2014, s:292)

Görsel 1: Kıskanç Koca Kolye, Pirinç Tel, 1940 36.8 x 43.2 x 32.4 cm Calder Foundation, New York

İnsanlık tarihi ile yaşıt olan takı ve takınma olgusu binlerce yıllık bir serüvenin ardından günümüzde yeni bir anlatım kazanarak kendi kimliğini oluşturmuştur. Süslenmenin ve yatırım amacı olarak kullanılmasının dışında bir sanat eseri olarak değerlendirilmesi takılara olan bakış açısını değiştirmeye başlamıştır. Giyilebilir sanat kavramı içinde yer alan takılar bir ifade aracı olarak insan bedeni ile birlikteliği sayesinde farklı bir boyut kazanmıştır.

21. yüzyıla gelindiğinde ise *giyilebilir sanat* kavramı sanat alanı içerisinde kendin yer bularak yeni yaklaşımlara öncülük etmiştir. "Giyilebilir Sanat giyilebilme ve sanatsal olma sıfatlarını birleştiren İngilizce, wearable: giyilebilir, art: sanat veya bazı kaynaklarda Art to Wear, art: sanat, to wear: giymek, Sanatı Giymek; olarak yer alan ve sanatın bir çok alanında konumlanmış giyim objelerini kapsayan çok yönlü bir kavramdır" (Bayburtlu, 2015: 67) Bu bağlamda sanatsal anlamda tasarlanmış takılar giyilebilir sanat kavramı içerisinde incelebilmektedir

21. yüzyıl sanat takıları, gelenekselin ve kültürün moderne aktarılmasında yeni bir ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Takılar halk kültürünün büyük bir parçası olmasının yanı sıra sanat alanı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihsel süreçte kemik ve taşlarla başlayan takı serüveni günümüze kadar gelişip evrilererek bugün malzeme ve kullanım açısından aklın sınırlarını zorlayacak hale gelmiştir. Gelişen ve yenilenen teknoloji hayatın her alanını yakından etkilemiş, insanlara ve yaşam biçimlerine yön vermiştir. Bu değişim sürecinde ise sanata bakış açısında köklü değişimler oluşmuş ve yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Tüm bu değişim ve yaklaşımlar sanatın her alanında olduğu gibi takı alanında da etkilerini göstermiştir. Endüstriyel takılardan sanatsal takılara değin, farklı estetik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Önceleri zanaat olarak görülen ve statü simgesi olan takılar yeni çağın getirdikleri ile farklı anlamlara bürünerek sanat alanında kendine yer edinmeyi başarmıştır.

Günümüz seramik takılarına değinmeden önce seramik tarihine değinmek yerinde olacaktır. Seramik de neredeyse takı kadar eski bir tarihe sahip olmakla birlikte ilk olarak ihtiyaçları giderme konusunda kullanılmıştır. "Seramik

üretimi tarih öncesi neolitik çağda (M.Ö.7500- 5000) başlamış ve günümüze kadar gelmiştir. En eski çağlardan günümüze kadar gelmiş olan sağlam veya parçalanmış çeşitli seramik formlar ve kalıntıları; tarih öncesi uygarlıkların yaşayış biçimlerini, kültürel, dinsel ve sosyo-ekonomik yapılarını bilmemiz konusunda ışık tutmuş önemli kaynaklardır. Neolitik çağa tarihlenen en eski seramik örnekler Çatalhöyük ve Canhasanda rastlanmıştır” (Sevim, 2007, s:13). Seramik takılar dendiği zaman ise akla ilk gelen toplum Mısırlılardır. Her ne kadar başka toplumlarda da pişmiş topraktan, sırlı ya da sırsız boncuklar, mühürler ve takılar kullanılmış olsa da en iyi seramik örnekler Antik Mısır’dan günümüze ulaşmıştır.

Görsel 2: Tutankhamun’un Bileklikleri M.Ö. 3000-1500
Kaynak: <https://tr.pinterest.com/source/antiques.com>

Günümüzde tasarımcılar ve sanatçılar herhangi bir takıyı tasarlarken kimi zaman işlevi dışlamış kimi zaman ise malzemeyi farklılaştırmıştır.

“Birçok takı sanatçısı farklı renkteki metallere mine, fotoğraf, plastik, kâğıt, boya, tüy, çakıl taşı, böcek gibi doğal ve doğal olmayan malzemeleri rengi, biçimi formu elde etmek amacıyla kullanmışlardır. Böylece doğadaki nesnelere özgün soyut formlarla duygularını takılara yansıtılmışlardır” (Eroğlu, 2009, s:77).

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte birçok sanat dalında olduğu gibi takı alanında da malzeme çeşitliliği artmıştır. Kâğıt, plastik, keçe, kemik, değersiz metal, bitki, yapay malzeme v.b. kullanılan malzemelerden sadece birkaçıdır ‘Klasik taşlı müceherlerin yanı sıra plastik ve naylondan tasarlanan aksesuar ve imitasyon taşlar 60’lı yıllarda önemli bir yer tutmuştur’ (Soytoğay, 2006, s:36). Malzeme sınırının ortadan kalkması ile işlevsel ve formlar ortadan kalkmış takı bir süslenme, ziyaret ve yatırım amacı olmaktan çıkmış, ifade ve anlatım içeren giyilebilir bir sanat eserine dönüşmüştür. Bu durumdan yola çıkarak giyilebilir sanat örneği olarak 21. yüzyılda seramik, bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Kap kacak ile başlayan seramik serüveni gelişerek bugünün teknolojisi ile sanattan endüstriye birçok alanda kullanılmaktadır. Bugün seramiğin kullanılmaya başlandığı alanlardan biri de takıdır. 21. yüzyılda çağdaş takı tasarımı kavramının ortaya çıkması ve sanatsal anlatılar ile seramik takı için alternatif bir ifade aracı olmuştur. Böylece alışagelmış malzemelerin dışında seramik, takı tasarımında anlatı-

mı güçlendiren önemli bir unsur olmuştur. Takıda seramik kullanımının bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Malzeme olarak renklendirilebilmesi ve kolay şekillendirilebilmesi açısından tercih sebebi olmaktadır. Ancak seramik malzeme olarak kimyasının olması, üretim sürecinin zor olması ve kırılabilir olması bakımından ise bir dezavantaj sağlamaktadır. Ancak, seramiği çalışmalarında kullanan çağdaş takı tasarımcılarından Raluca Buzura, Ute van der Plaats, Katherine Wheeler, Isabella Liu gibi sanatçıların klasik takı olgusundan uzaklaşarak kendilerine has bir üslupla farklı bir anlatım yakaladıklarını görebiliriz.

Raluca Buzura; Romanya asıllı çağdaş takı tasarımcısı, 2006 yılında Romanya Sanat ve Tasarım Üniversitesi Seramik-Cam-Metal Bölümünden mezun olduktan seramik takılar yapmaya başlamıştır. İlk olarak tamamen elle şekillendirilmiş küçük seramik parçalardan broş, yüzük ve objeler yapmıştır. Daha sonraları çağdaş takı alanında gerçekleştirilen fuarlara katılarak çağdaş takı sanatı hakkında daha fazla çalışarak tecrübesini geliştirmiştir. Sanatçı ilk büyük takısı hakkında şöyle söylemiştir;

“İlk büyük parçamı hatırlıyorum, ilk kolyemdi: kabilelerden etkilenecek siyah seramik çamurundan ve altın çubuklardan yapılmıştı” (Alina, 2014, web) Sanatçı çalışmalarını yaparken ufak ve çok sayıda seramik parçaları bir araya getirerek, parçadan bütüne giden bir yol izlemektedir.

Görsel 3: Raluca Buzura, Parçadan Bütüne Giden Kolye Tasarımı
Kaynak: <http://ralucabuzura.blogspot.com.tr/>

Raluca Buzura tıpkı bir enstalasyon sanatçısı gibi geleneksel sanat eserlerinden farklı olarak, çevreden bağımsız bir sanat nesnesi içermeyip belirli bir mekân için yaratılan, mekânın niteliklerini kullanıp irdeleyen ve izleyici katılımının temel bir gereklilik olduğu bir sanat eseri yaparçasına kişiye ve belli bir bedene ait çalışma yapma fikrini benimsemiştir. Siyah-beyaz ve altın kullandığı son koleksiyonunda enstalasyon etkileri görmek mümkündür.

Görsel 4: Raluca Buzura, Parçadan Bütüne Giden Siyah- Gold Kolye Tasarımı Kaynak: <http://ralucabuzura.blogspot.com.tr/>

Sanatçının takılarının alışagelmış ölçülerden büyük olması, kullanıldığı tekniği, anlatısının olması ve estetik değeri bakımından giyilebilir sanata iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Görsel 5: Raluca Buzura, Broş Tasarımı Tasarımı, Pamuk İp
Kaynak: <http://ralucabuzura.blogspot.com.tr/>

Ute van der Plaats; 1963 Almanya doğumlu sanatçı yirmi yıldır Brüksel'de yaşamaktadır. Belçika'da almış olduğu takı eğitimi ve grafik alanında master yapmasının ardından hem profesyonel bir takı tasarımcısı olarak çalışmaya başlamış hemde eğitimci olarak takı dersleri vermiştir. Almış olduğu seramik, grafik ve takı eğitimlerini birleştirerek son takılarında disiplinler arası bir çalışma yürütmüştür. Çalışmalarda deneysel izleri ve farklı malzemeleri görmek mümkündür. Seramik bünye üzerine sulu çıkartma tekniği kullanarak yapmış olduğu takılarda birçok malzeme görmek mümkündür. Yalın ancak bir o kadar karmaşık malzemeyi bir arada kullanmış olması bakımından sanatçının takıları ayırt edici olmaktadır. Örneğin, "Between Days Necklace" serisindeki kolyelerde porselen, gümüş, altın, reçine, decal gibi birçok malzemeyi görmek mümkündür. (Görsel 6)

Görsel 6: Ute van der Plaats Kolye Porselen, Gümüş, Pamuk Kordon, Decal
Kaynak: <http://utevanderplaats.weebly.com/necklaces.html>

Çalışmalarında genellikle porselen ve altın kullanan sanatçı günümüz 3d teknolojilerinden de faydalanmaktadır. Yaptığı takıların bazı yerlerine üç boyutlu yazıcılarla elde etmiş olduğu minik objeleri yerleştirerek geleneksel takı anlayışından kurtularak çağdaş bir anlatım yakalamıştır. (Görsel 7)

Görsel 7: Ute van der Plaats Yüzük ve Kolye Porselen, Gümüş, Pamuk Kodon, 3D
Kaynak: <http://utevanderplaats.weebly.com/necklaces.html>

İsabella Liu; Günümüz öncü takı tasarımcılarından biri olan sanatçı Çin doğumlu olup Londra'da yaşamaktadır. Eğitimini takı tasarımı üzerine almıştır. Londra'da master yapmıştır. Tasarladığı takılar birçok yarışmada ödüle layık görülmüş olup uluslararası birçok sergide yer almıştır. Takılarında her tür malzemeyi kullanan sanatçının seramik kullanarak

yapmış olduğu koleksiyon dünyada yankı uyandırmıştır.

Sanatçı "Kintsugi, diğer adıyla kintsukuroi, tarihi 15. yüzyıl Japonyası'na dayanan bir tamir sanatından etkilenerek çalışmalar yapmıştır. 'Kintsugi (Yobitsugi) tekniği kırık seramik parçalarının altınla birleştirilmesi sonucu oluşturulan bir sanattır' (Sevim, Yeşilmen 2016, s:188). Kintsugi anlam olarak 'altınla tamir' ya da 'altınlı yama' olarak dilimize çevrilmiştir.

Görsel 8: Kintsugi Takı Örnekleri
Kaynak: I <http://giggleslife.blogspot.com.tr/2013/03/kintsukuroi-art-of-repairing-broken.html>

Kintsugi zanaatının altında yatan felsefe kırılan veya eskiyen eşyalardaki güzelliği görmek şeklinde tanımlanan "wabi-sabi." dir. Bu felsefeye göre kintsugi tekniğiyle kırılan eşyalar yeniden bir araya getirilerek onlara yeni bir yaşam ve amaç kazandırılıyor. (Görsel 8) Takı tasarımcısı İsabella Liu'de tam olarak bu öğretilerden yola çıkarak seramikten takılar yapmıştır.

Görsel 9: İsabella Liu, Seramik ve Metal Objeler+Takı
Kaynak: <http://www.isabella-liu.com/collection.html#c6>

Sonuç

Takılar yüzyıllardır insanoğlu tarafından kullanılan objelerdir. Bu objeler kimi zaman tanrı ile iletişim sağlayan bir nesne olarak düşünülürken kimi zaman süslenme kimi zamanda sanat olarak değerlendirilmiştir. Ancak her ne sebeple kullanılırsa kullanılsın temelinde bir estetik kaygı her zaman olmuştur. 21. yüzyıla gelindiğinde ise sanatın değişen yüzü takıyı da etkilemiş ve yeni bakış açıları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda seramik takılar bu yeni oluşumun bir parçası olarak düşünülebilir. Böylece salt takınma ve süslenme güdüsünün ötesinde takı yeni bir boyut kazanarak sanat nesnesine dönüşebilmektedir ve bedende izleyiciye sunulan birer sanat eseri olarak düşünüldüğünde giyilebilir sanat eseri kategorisinde yer alabilmektedir. Sonuç olarak, takılarda kullanılan farklı malzemeler ve yeni arayışlar sanatsal ifade arayışının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan makale 21.yüzyılda takılarda seramik kullanımının sanatsal ve estetik değer katacağını vurgulaması ve giyilebilir sanat olarak adlandırılması açısından literatüre kaynak oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Alina, Alima. Fantastic world of jewellery @ Raluca Buzura designer, (2015)

9<http://www.dreamingof.net/fantastic-world-of-jewellery-raluca-buzura-designer/>

Bayburtlu, Irmak. *Giyilebilir Sanatta Örme Ve Dokuma Yapıların Estetik Yeri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, (2015)

Çıvgın, İzzet. Mısır Eski Krallığı (MÖ. 2700-2200) Devrindeki Ticari Ağların Mısır Uygarlığı İle Nübye/Sudan Devletleşmesi Üzerindeki Etkileri. *Tarihi Araştırmalar Dergisi*. (2015).

Eroğlu, Müjgan Modern Takı Anlayışı İçinde Alternatif Malzemelerin Kullanımı, *I. Uluslararası Katılımlı Mücevher-Takı Tasarımı ve Eğitimi Sempozyumu*, (2009). 77-84

Sevim, Sibel. *Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri*, İstanbul: Yorum Sanat, (2007).

Sevim, Sibel, Yeşilmen, Nesrin. Kırkyama'nın Seramik Sanatına Yansıması: Zoe Hillyard Örneği, Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Dergisi*, (2016).

Soytogay, Defne. *Endüstri Devriminden Günümüze Takı Tasarımında Biçime Etki Eden Faktörler*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, (2006).

Şaman, Nihal. Duru, M. Nafiz. Yirminci Yüzyıldan Günümüze, *Takı ABMYO Dergisi*, (2015) Sayı 40, 95-112

Yeşilmen, Nesrin. Özgün Tasarım Örneği Olarak Alexander Calder'in takılabilir Heykelleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi, GSF Sanat ve Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı*, (2014), Cilt 1, 288-293

Elektronik Kaynaklar

<http://utevanderplaats.weebly.com/necklaces.html>

<http://ralucabuzura.blogspot.com.tr/>

<http://www.isabella-liu.com/collection.html>